

ULOGA MEDIJA U ZAŠTITI I PROMOVIRANJU BAŠTINE POKRČJA

Sažetak: *U radu, nakon okvirnog prikaza materijalne i nematerijalne baštine Pokrčja, problematizira se stupanj nužne zaštite kako u vremenima sveopće komercijalizacije i zahtjeva za što većim iskorištavanjem (i) baštine u svrhu turističke zarade, kulturno i graditeljsko naslijeđe i prirodno bogatstvo Pokrčja ne bi bilo zaboravljeno, devastirano i upropašteno. Predstavljene su metode i načini promoviranja održivog korištenja i zaštite baštine. Ispituju se i problematiziraju dosadašnji načini promoviranja baštine Pokrčja. Osobito težište rada je na istraživanju utjecaja medija na zaštitu i promoviranje baštine Pokrčja. U tom cilju pregledavani su lokalni, regionalni i nacionalni mediji, učestalost bavljenja temom ugrožavanja i zaštitom te održivim korištenjem i razvojem baštine Pokrčja.*

Ključne riječi: *baština, mediji, naslijeđe, promoviranje, zaštita*

Uvod

Baština se može definirati i kao sjećanje koje se stvara svakodnevno i kao proces u kojemu je ključan element prijenos vrijednosti na buduće naraštaje. I same se vrijednosti mijenjaju koje su važne za prijenos i razvoj baštine. U Strategiji zaštite, očuvanja i održivoga gospodarskog korištenja kulturne baštine RH koristi se definicija prema kojoj su svi materijalni i nematerijalni tragovi, ostaci i proizvodi djelovanja ljudske vrste kroz evoluciju kulturna baština ili će to u određenom trenutku postati. (Strategija, 2011. godina)

U suvremenom svijetu pa i u našem okruženju, u čemu područje Pokrčja nije iznimka, baština je sve ugroženija i njoj prijeti sve veća opasnost nestajanja i zatiranja. Kako bi se taj proces zaustavio bitno je educirati stanovništvo ali i gospodarske i političke elite o baštini i važnosti njene zaštite. U tom educiranju izuzetno važnu ulogu imaju mediji, osobito lokalni mediji, oni koji djeluju na konkretnom području i sa kojima se stanovnici kao i gospodarsko-političke elite svakodnevno susreću. U radu bi se referirali na ulogu medija koji su prisutni na području Pokrčja na promoviranje i zaštitu svih vidova baštine, osobito one najugroženije. Istražili bi spremnost medija, urednika i novinara, njihovo poznavanje materije

kao i njihovu skalnu vrijednosti kada se radi o različitim vidovima kulturne baštine. Bez razvijanja spoznaje o vrijednosti baštine među urednicima i novinarima, teško je očekivati da će mediji koji djeluju u Pokrčju znatnije, izrazitije i iskrenije, a time i uspješnije, biti ti koji će svojim djelovanjem, kroz pisanje, pokazivanje i kritičko osvrtanje ukazivati na ugroženost i potrebu permanentne zaštite ugroženog bogatstva koje nas okružuje.

Baština u Pokrčju

Kada je riječ o kulturnoj baštini i njenom razvrstavanju, u svijetu je uvriježena podjela na materijalnu i nematerijalnu baštinu. Ta podjela prihvaćena je i kod nas.

Materijalna kulturna baština prema definicijama UNESCO-a i Ministarstva kulture RH (Strategija, 2011. godina), dijeli se na nepokretnu i pokretnu kulturnu baštinu. Nepokretna obuhvaća pojedinačna kulturna dobra (stare gradove, utvrde, dvorce, kurije te tradicijsko graditeljstvo) i povijesne cjeline, a pokretna manje objekte baštine pokretnog tipa. U tom smislu, fizička, opipljiva ili materijalna kulturna baština uključuje građevine i povijesne lokalitete, spomenike, artefakte i dr., što se smatra vrijednim očuvanja za budućnost. U to su uključeni predmeti značajni za arheologiju, arhitekturu, znanost ili tehnologiju specifične kulture.

Područje Pokrčja izuzetno je bogato materijalnom kulturnom baštinom. Od osobite vrijednosti je niz važnih arheoloških lokaliteta. Tako se samo na prostoru Nacionalnog parka Krka, koji obuhvaća 109 km², nalazi dvadesetak arheoloških lokaliteta. Oni su uglavnom rezultat slučajnih otkrića, a ne sustavnih istraživanja, koja bi, kao i zaštitu tih lokaliteta trebalo provesti. Organizirana istraživanja pa i zaštita, provedena su jedino na području pretorija rimskoga vojnog logora Burnum¹, koja je započeo Austrijski arheološki institut još uoči 1. svjetskog rata, a nastavljena su 70-ih godina 20. stoljeća. Sustavna istraživanja na njegovu amfiteatru počela su 2003. i još traju, kao i istraživanja na lokalitetu Ozidana pećina ponad Roškog slapa, na području miljevačkog naselja Bogatić, koja su počela 2005. godine. U arheološke lokalitete na području Nacionalnog parka "Krka" ubrajaju se i temelji - ostaci stare elektrane na slapovima Krke podignute 1895. godine², a uništene u požaru te nekađašnje tvornice karbida u Lozovcu, također nestale u požaru 1900. godine. Ovom popisu mogu se pribrojiti i temeljni ostaci starih mlinova, stupa, koševa, ribnjaka i drugih objekata, uglavnom na rijeci Krki (i nekim njezinim pritokama)³.

¹ Usporedi: Cambi i dr. (2006.) Amfiteatar u Burnumu: stanje istraživanja 2003.-2005. Šibenik, Nacionalni park "Krka"

² Hidroelektrana Jaruga je izgrađena 1895. godine, te je sukladno tome bila druga najstarija hidroelektrana na svijetu i prva u Europi! U pogon je puštena 28. kolovoza 1895., dva dana nakon najstarije hidroelektrane na rijeci Niagari (izgrađena po Teslinu patentu)

³ O arheološkim podacima na području Šibenika vidjeti: Krnčević, K. i Krnčević, Ž., (1994.) Bibliografija arheoloških radova šibenskog područja, Šibenik, Gradska knjižnica

Posebice treba obratiti pozornost na ostatke rimskog vodovoda preko kojeg se antička Scardona opskrbljivala pitkom vodom kao i na rimsku cestu koja je prolazila preko toga područja. Ostali arheološki lokaliteti na području Nacionalnog parka "Krka" su: arheološki nalaz iz rimskog doba u selu Marasovine, nalazi iz antičkog doba u Bobodolu, srednjovjekovni nalazi u Bilušića buku, zatim gradine u Puljanima, Ključu i Brnjici te srednjovjekovne utvrde Nečven, Trošenj, Bogočin, Kamičak, Rogovo i Ključica. (Zaninović, 2007.)

Osobito bogata, ali i ugrožena kulturna vrijednost Pokrčja je tradicijsko graditeljstvo. Područje oko rijeke Krke nastanjeno je od prapovijesti, a blizina rijeke odnosno vode bila je zasigurno jak razlog za to.

Tradicijsko graditeljstvo naziva se još i narodno, predajno, pučko. Ono je zapravo sve to: i tradicijsko i narodno i pučko i predajno, a vremenski je određeno od 18. do polovine 20. stoljeća. Naime, tek od 18. stoljeća imamo sačuvane tragove tradicijskoga graditeljstva, a sredinom 20. stoljeća dolazi do prestanka kako samoga tradicijskog života tako i graditeljstva. Na području srednjega toka Krke, na obje obale nalazimo vrlo arhaične tipove graditeljstva dinarskoga kulturnoga kruga, dok na obalama prema ušću graditeljstvo poprima jadranska obilježja, a prisutni su i građanski utjecaji. (Živković, 2007.)

Ta graditeljska kulturna baština Pokrčja izložena je trajnim utjecajima i pritiscima modernizacije te je zbog svoje materijalne strukture osobito osjetljiva i sklona propadanju. Takvom stanju pridonijeli su: ratna razaranja, nebriga i neodržavanje, nedostatna financijska sredstva, neriješeni imovinsko-pravni odnosi, nepoštivanje zakonskih propisa i neprimjenjivanje sankcija, nedovoljna svijest o vrijednosti baštine. Osobito je teško stanje graditeljske baštine u seoskim cjelinama i malim povijesnim gradovima u kojima su građevine bez namjene. Graditeljsku baštinu ugrožavaju i neodgovarajući građevinski zahvati, koji ne uvažavaju konzervatorske uvjete i često se izvode bez stručno verificirane konzervatorske i tehničke dokumentacije.

Graditeljsku kulturnu baštinu pokrčja ugrožavaju i procesi globalizacije i dubokih preobrazbi u društvu. Ti procesi uvelike utječu na povijesne seoske cjeline, koje su u nedavnoj povijesti imale "dvosmjernan životni tijek": u 20. stoljeću zbog migracije iz sela u gradove neka su sela opustjela i građevine su prepuštene zubu vremena. U novije se vrijeme s trendom etnoturizma ta naselja pokušavaju oživiti, no zbog nedovoljnog poznavanja karakterističnih obilježja graditeljske etnobaštine, ishod je i na području oko rijeke Krke često neprimjerena obnova.

Postoje i pozitivni primjeri i inicijative usmjerene na poslovima zaštite i promoviranja baštine na području Pokrčja. Jedna takva inicijativa i primjer zaslužuju veću pažnju jer je u svom radu u značajnoj mjeri koristila upravo lokalne medije kako bi promovirala djelatnost zaštite baštine. Radi se o udruzi građana koja djeluje na području Miljevaca a koja je razvijanje svijesti o bogatstvo kulturne baštine, stupnju njene ugroženosti, ali i potrebe za zaštitom ugradila u svoj pro-

gram rada kao jedan od bitnih zadataka. U programu rada udruge Miljevački sabor navedeno je kako se na području koje omeđuje Krka i Čikola, u Miljevcima, nalazi znatan broj povijesnih, kulturnih, etnografskih, arhitektonskih, prirodnih i inih vrijednosti. U programu svojeg rada stavili su kako im je zadaća da, osim što brinu o njihovoj zaštiti, isto tako promiče svijest kod stanovnika oko Krke o njihovu očuvanju i popularizaciji.

U programu rada spomenute udruge stoji da “sve te vrijednosti, pokretne i nepokretne, arhitektonske, arheološke, prirodne i nematerijalne, svjedoče o našoj nazočnosti na ovome prostoru i imaju svoju povijesnu, kulturnu, umjetničku i antropološku vrijednost. Jednom riječju, radi se o kulturnim dobrima prema kojima imamo zakonske i moralne obveze štiti ih i očuvati”. Članovi udruge Miljevački sabor specificirali su kulturnu baštinu svog područja (nepokretna kulturna dobra, pokretna kulturna dobra i nematerijalna kulturna baština) i naveli mjere koje će poduzimati a koje donosimo u nastavku:

1. Nepokretna kulturna dobra

- a) konzervacija, restauracija i popularizacija srednjovjekovnih hrvatskih utvrda uz rijeke Čikolu i Krku, ponajprije Kamičak (Kamičac) i Ključ (Ključić)
- b) zaštita kamenih kuća, jara i staja, posebice onih pokrivenih pločama⁴ s njihovim okolišem – vrtom, dvorištem ili ogradom. Imajući u vidu njihovu ugroženost – naglo nestajanje i devastaciju, trebalo bi što prije izvršiti popis i napraviti dokumentaciju, u suradnji s muzejom u Drnišu. Također bi trebalo, na neki način, uvjeravati ljude koji posjeduju takve objekte da su oni vrijedni upravo takvi kakvi jesu i da samo tako sačuvani imaju vrijednost te su zanimljivi i privlačni turistima
- c) konzervacija, restauracija i zaštita starih “gusterni” (posebice onih u Drinovcima, Ključu i Kaočinama)
- d) arheološka istraživanja
 - rekognoscirati cijelo područje Miljevaca, izraditi arheološku kartu s toponimima, odnosno arheološkim lokalitetima te napraviti plan istraživanja
 - čim prije izvršiti arheološka istraživanja uz srednjovjekovne hrvatske utvrde Kamičak i Ključ te na lociranom starohrvatskom groblju (9./10. st.) u Drinovcima - programi se mogu realizirati u suradnji s muzejima i Nacionalnim parkom “Krka”
- e) zaštita i obnova vrtova uz rijeku Čikolu i Krku kao krajolika koji sadrži povijesno karakteristične strukture koje svjedoče o našoj nazočnosti na tim prostorima

⁴ Riječ je o jednostavnim građevinama, narodni naziv je jara za prostoriju u kojoj obitavaju ovce, a štala je namijenjena za konje, krave i sl.

2. Pokretna kulturna dobra

- a) očuvanje i zaštita crkvenog inventara i predmeta – ponajprije knjiga (rođenih, krštenih, vjenčanih i umrlih)
- b) sakupljanje eventualne preostale etnografske građe (predmeta iz svakodnevnoga života ljudi ovoga kraja) i formiranje zavičajne zbirke pri i u suradnji sa školom
- c) pohrana arheološkog materijala pronađenog na miljevačkim lokalitetima.

3. Nematerijalna kulturna dobra

- a) poticati stručnjake specijaliste s ovoga područja (ali i druge) da istražuju i pišu, posebice o jeziku, govoru, usmenoj književnosti svih vrsta, toponimima, običajima i drugim tradicionalnim pučkim vrijednostima”⁵.

Gornji primjer navodimo kao poučan i pozitivan putokaz kako udruge građana i nevladine organizacije mogu imati važnu ulogu u promicanju saznanja o vrijednosti kulturne baštine te o nužnosti njezine zaštite.

Područje Pokrčja osobito je bogato nematerijalnom kulturnom baštinom koja, prema tumačenju UNESCO-ove Konvencije za zaštitu nematerijalne kulturne baštine iz 2003. i Ministarstvo kulture, obuhvaća: prakse, predstave, izraze, znanja, vještine, kao i instrumente, predmete, rukotvorine i kulturne prostore koji su povezani sa spomenutim, koje zajednice, skupine i u nekim slučajevima pojedinci prihvaćaju kao dio svoje kulturne baštine. Nematerijalnu kulturnu baštinu, koja se prenosi iz generacije u generaciju, zajednice i skupine uvijek iznova stvaraju kao reakciju na svoje okruženje, svoje uzajamno djelovanje s prirodom i svoju povijest. Ona im pruža osjećaj identiteta i kontinuiteta te tako promiče poštovanje za kulturnu raznolikost i ljudsku kreativnost.

Uz konstataciju kako je područje Pokrčja izuzetno bogato upravo nematerijalnom kulturnom baštinom, stoji i činjenica da je ta baština i najugroženija. Dio te nematerijalne kulturne baštine Pokrčja je i tradicijsko pjevanje, ojkavica, koju je kao izuzetno vrijednu prepoznao i UNESCO te je uvrstio u svoj registar zaštićene kulturne baštine.

Za razliku od UNESCO, naši mediji rijetko prepoznaju vrijednost baštine. O tom pojavi u Vjesniku piše Marina Tenžera, navodeći kako “pod diktatom modnih, filmskih, književnih i glazbenih marki povlači se kultura u cjelini, pa time i pučka kultura, kao njezin bitan dio. Taj fenomen osobito je izražen u Hrvatskoj.

⁵ Program rada Odbora za istraživanje, zaštitu i popularizaciju povijesnih vrijednosti na osnivačkoj sjednici udruge Miljevački sabor obrazložio je profesor Vinko Ivić. Citirani dio programa tiskan je u Zborniku radova sa znanstvenog skupa “Miljevci u prošlosti (s pogledom u budućnost)”, Visovac-Drinovci, 15.-16. lipnja 2007., ur: Mengušić, M. i Marguš, D., u radu: Ivić, M.:Miljevački sabor, 625. - 640.

Žalosno je to zna li se da Hrvatska ima jednu od najbogatijih i najljepših pučkih tradicija, mnoge običaje i narodno stvaralaštvo za koje se danas brinu tek rijetki. Pa dok pola Bavorske hoda u narodnim nošnjama, Prag živi od tradicijskih obrta, europski restauratori štite starinske forme osobito drvene arhitekture, svjetski kreatori poput Missonija i Kenza promiču narodno stvaralaštvo u svojim kreacijama, u Hrvatskoj pučka arhitektura odumire, starinski obrti polako, ali sigurno nestaju, a Hrvate je stid odjenuti modnu kreaciju s narodnim motivom”⁶.

Uz duhovnu komponentu kulturne baštine, materijalna kulturna baština nastajala je i trajala kao gospodarska komponenta, kao životna potreba utemeljena na gospodarskoj osnovi i razvoju u kojem su nastajali vrijedni arhivski dokumenti. Vrhunska umjetnička djela kao ukrasi palača ili prostora, primjerice, samo su simbol gospodarske snage. Kulturna baština, dakle, oduvijek ima i ekonomsku sastavnicu. Ona je usto također sastavnica kulturnog identiteta na lokalnoj razini ili na razini modernih država, s tendencijom sve većega brendiranja u budućnosti.

U europskim okvirima, ulaganje u održivi razvoj kulturne baštine ne razlikuje se od bilo kojega drugog investicijskog procesa, a s obzirom na vrijednost u obliku očuvanja kulturnog identiteta, financiranje kulturne baštine nije tek trošak. Kulturna baština neobnovljiv je i ograničen resurs koji zahtijeva očuvanje, skrb, vrednovanje i korištenje prema načelu održivosti.

Zbog toga se i stvara potreba tumačenja baštine, pa tako i bogate baštine od Dinare do Jadranskog mora i rijeke Krke (Pilić, 2008.).

Uloga medija

U tom tumačenju baštine a u svrhu spoznaje o njenoj važnosti ali i ugroženosti, osobito važnu ulogu imaju mediji. Analizom dostupnih nam medija dolazi se do saznanja da izuzetna vrijednost baštine Pokrčja nema adekvatan tretman u tiskanom, elektroničkim i novim medijima prisutnima na prostoru Šibensko-kninske županije.

Uloga medija koji djeluju i imaju utjecaj na prostoru Pokrčja, a u cilju zaštite i promoviranja baštine toga područja, sastojala bi se u sljedećem:

- U tumačenju vrijednosti baštine stanovništvu Pokrčja kako bi i oni, iz spoznaje vrijednosti koje ih okružuju, stekli naviku i potrebu zaštite i promoviranja naslijeđenih vrijednosti te ih sačuvali za buduće generacije.

- Potreba da mediji kod stanovništva, ali i nadležnih institucija (lokalna i regionalna samouprava, zavičajni muzeji, obrazovne institucije, uprava zaštićenog područja...) razvijaju svijest o nužnosti prikupljanja, popisivanja, klasificiranja, analiziranja i interpretiranja bogate materijalne i nematerijalne baštine porječja Krke primjereno europskoj i svjetskoj razini.

⁶ www.vjesnik.hr, 23. listopada 2013.

- U edukaciji stanovništva o načinu stanovanja, komunalnoj opremi te upotrebi adekvatne tehnologije u razvoju ekološke poljoprivrede u svrhu zaštite okoliša i očuvanja baštine.

- U nametanju pravila da u promidžbenim materijalima turističkih organizacija i nacionalnih parkova bude što više zastupljeno održivo korištenje i zaštita okoliša razvojem turizma i poticanjem smislenog razvoja krajeva uz rijeku Krku.

- U promoviranju potrebe što većeg uključivanja sadržaja likovno-glazbene baštine o Pokrčju u škole i druge ustanove, a u svrhu promicanja i razvoja kulture.

- U razvoju tolerancije, multikulturalizma, interkulturalizma i razvijanja pozitivnih vrijednosti baštine porječja rijeke Krke u hrvatskom društvu.

I Ministarstvo kulture RH, među svoja tri strateška cilja očuvanja, zaštite i gospodarskog korištenja kulturne baštine Republike Hrvatske navodi, uz povećanje efikasnosti i uspješnosti politike zaštite i očuvanja kulturne baštine radi njezina održivog korištenja te povećanja prihoda i drugih koristi od održivog korištenja kulturne baštine, kao taj treći strateški cilj, upravo podizanje razine svijesti pojedinca i zajednice o važnosti kulturne baštine i održivog korištenja kulturne baštine. (Strategija, 2011. godina).

U programskim osnovama Ministarstva navodi se kako je kulturna baština temelj identiteta zajednica. U vrijeme globalizacije, koja donosi opasnost uniformnosti kultura, očuvanje posebne lokalne/regionalne/nacionalne baštine predstavlja temelj očuvanja kulturne raznolikosti. (Strategija, 2011. godina).

Dosadašnja iskustva pokazala su da su mnogi objekti baštine u Hrvatskoj još uvijek nezaštićeni odnosno da propadaju jer je i razina svijesti građana o važnosti kulturne baštine za društvo još uvijek relativno niska. Često svijest o važnosti baštine raste s njezinom gospodarskom valorizacijom. Poticanje održivog korištenja na taj način podizat će razinu svijesti o važnosti baštine i posredno utjecati na njezino očuvanje. Tim će se ciljem nastojati obuhvatiti što šira javnost koja bi trebala postati aktivan dionik u procesima očuvanja, zaštite i gospodarskog korištenja kulturne baštine. Obuhvat cilja odnosi se na obrazovne i promotivne mjere i aktivnosti kojima se želi postići bolja informiranost, ali i znanje. Ovo ne uključuje samo znanja o pojedinim kulturnim dobrima, nego i znanja o njihovoj društvenoj korisnosti te mogućnostima njihova korištenja u razvoju lokalne i šire zajednice. U dokumentu Ministarstva kulture kao poseban cilj navodi se nužnost povećanja vidljivosti kulturne baštine u društvu promotivnim aktivnostima. To se namjerava postići poticanjem i jačanjem medijske i druge promidžbe održivog korištenja kulturne baštine, kao i poticanjem osmišljavanja i dizajniranja zabavnih i prijemčivih medijskih i drugih kampanja o zaštiti i očuvanju te korištenju kulturne baštine, jačanjem zagovaranja održivog korištenja kulturne baštine u javnosti (lobiranje) te povećanjem i proširenjem mjera regionalnih i lokalnih zajednica te civilnog društva u promociji i predstavljanju održivog korištenja kulturne baštine.

Kako se danas uvriježeno smatra da je ugrožen planet Zemlja, umjesno je pitati se je li ugroženo područje porječja rijeke Krke, odnosno u kakvom su odnosu identitet tamošnjeg stanovništva i ekosustav. Je li proces urbanizacije, koji je zahvatio i Pokrčje, utjecao na povećanje opasnosti za baštinu toga područja?

Proces urbanizacije može se promatrati i kao proces širenja "gradskog načina života", bez obzira odvija li se u velikim ili malim koncentracijama, disperziranim punktovima, što je upravo slučaj u području Pokrčja. To se najčešće svodi na širenje tzv. gradske kulture, utjecaja sredstava masovne komunikacije, razvoja masovnog prometa, razvijanja potrošačkog mentaliteta i slično.

Proces urbanizacije može se pratiti i kroz raznovrsne posljedice među koje se mogu ubrojiti i razlike u stupnju urbaniziranosti (koeficijent urbanizacije koji se mjeri udjelom gradskog stanovništva u ukupnoj populaciji područja), stupnju koncentracije (koeficijent koncentracije), ali i socijalne posljedice urbanizacije (raznolikost stupnja urbaniziranosti, ruralizacija gradova, socijalna diferencijacija i rezidencijalna segregacija, ekološki problemi, problemi novih naselja, bespravne izgradnje, identifikacije i integracije. (Čaldarević, 1987.)

Koeficijent urbanizacije u Pokrčju relativno je nizak, jer je prema popisu stanovništva iz 2001. godine na tome području u gradovima živjelo 51% stanovništva (u Hrvatskoj u gradovima živi oko 60% ukupnog stanovništva). U mješovitim naseljima živjelo je 27%, a u seoskim naseljima 22% stanovništva Pokrčja. (Bjelajac, 2010.)

Činjenica je da rezultati nekih od dosadašnjih istraživanja (Dobrota i Kušćević, 2008.) ukazuju na zanemarenost baštinskih sadržaja u odgoju i obrazovanju, posebno u nastavi umjetničkih područja. U vezi s tim, autorice sugeriraju promjenu pristupa sadržajima kulturne i prirodne baštine u smislu cjelovitog, integrativnog pristupa navedenoj problematici.

Je li slično ili još gore stanje i u medijima i na koji način se u najzastupljenijim medijima ovoga područja tretira kulturna baština?

Posebno je to važno kada polazimo od saznanja da bi upravo mediji trebali biti ti koji će razvijati kritičku ekološku svijest, ali i potrebu nužnosti prikupljanja, popisivanja, klasificiranja, analiziranja i interpretiranja bogate materijalne i nematerijalne baštine porječja rijeke Krke primjereno europskim i svjetskim standardima.

Kulturna baština obuhvaća autentična materijalna i duhovna dobra koja je čovjek stvorio u svojem društveno-povijesnom djelovanju. Kulturnu i zavičajnu baštinu možemo smatrati kompleksnom kulturno-civilizacijskom tvorevinom koja, između ostalog, utječe i na formiranje identiteta ljudi. U suvremenom društvu sve je izraženija svijest o nužnosti odgoja i obrazovanja na sadržajima kulturne baštine. Takva baština predstavlja djelotvornu sponu između prošlosti, sadašnjosti i budućnosti, ali i bitan čimbenik u razvoju nacionalnog identiteta. Nadalje, kulturna baština djelotvoran je medij za upoznavanje drugih kultura, što je nužan pre-

duvjet suživota u 21. stoljeću. Kako ističe Senković, samo u susretu s drugima možemo promišljati i obnavljati naše vlastite vrijednosti. On, nadalje, ističe važnost otvorenosti i spremnosti na dijalog, čime se odgajaju sposobnosti kojima se učimo gledati svijet očima drugoga, odgajajući se za empatiju, respekt i dobrohotnost, što su temeljne pretpostavke suživota i uvažavanja različitih kulturnih i društvenih ozračja. (Senković, 2007.)

Usvajanje znanja i njegovanje ljubavi prema baštini povezano je i s procesom inkulturacije (Stevanović i dr., 1997.). Inkulturacija pretpostavlja usvajanje tekovina zavičaja, nacije i države, što je nužnost u odgoju djece i mladih, posebno zato što se kroz sadržaje zavičajne baštine mogu usvojiti znanja o prirodnim i društveno-socijalnim obilježjima prostora na kojemu oni žive i odrastaju.

Baš kao i u školama, pitanje i dilema jest - leži li izvor nepoznavanja i u neodgovarajućoj obradi takvih sadržaja u medijima. Činjenica je da bi novi, integrirani pristup navedenoj tematici značajno poboljšao poznavanje baštinskih sadržaja. Posebno je to važno imamo li na umu spoznaju da su učenici ipak svjesni važnosti poznavanja takvih sadržaja za bolju informiranost o prostoru na kojemu žive i za formiranje njihova zavičajnog identiteta. Jer, kako ističe Čačić-Kumpes (1999., 141) zavičajna kultura osobna je iskaznica lokalnog, ali i nacionalnoga kulturnog identiteta, a postignuća odgojno-obrazovnog procesa imaju presudnu ulogu u stvaranju takvog identiteta. Iako se kulturna i prirodna baština sve više valorizira kao sredstvo očuvanja identiteta i kontinuiteta zajednice, prije svega zbog njezina utjecaja na jačanje svijesti o sredini u kojoj živimo, takvi su sadržaji i dalje marginalizirani u sustavu cjelokupnog odgoja i obrazovanja. S. Dobrota i D. Kušević na kraju zaključuju kako rezultati njihova istraživanja pokazuju da mladi nedovoljno poznaju baštinu kraja u kojem žive. U vezi s tim, mišljenja su da bi škole trebale postati sve poticajnijim mjestima za odgoj i obrazovanje na sadržajima baštinskih vrijednosti. Takve bi sadržaje trebalo interpolirati u različite nastavne predmete, posebno one umjetničke, i to po principu komplementarnosti, uvažavajući pritom holistički pristup u obrazovanju. Na taj bi se način kod mladih razvijala svijest o onom zavičajnom, baštinskom i nacionalnom.

Baštinski sadržaji nikada ne gube svoju vrijednost niti aktualnost. Tako International Folk Music Council (IFMC) definira folklornu glazbu kao "... produkt glazbene tradicije koji je nastao procesom usmenog prenošenja. Faktori koji oblikuju tradiciju su kontinuitet, koji povezuje sadašnjost s prošlošću, variranje, koje potječe iz kreativnog impulsa pojedinca ili grupe, te selekcija zajednice koja odabire jedan ili više oblika u kojima ta glazba i dalje živi." (Kumer, 1997.)

Budući da se u suvremenom svijetu sve više gube elementi nacionalne kulture, ljudi tragaju za korijenima svoje i drugih kultura. Kako ističe Ivančan "... umjesto istaknutog mjesta što su ga ples, svirka, pjesma, nošnja, detalji iz narodne književnosti te rekviziti potrebni za prikazivanje narodnih običaja imali u nekadašnjem životu i društvu, sada se svi ti elementi uključuju u turističke mani-

festacije, festivale, smotre, gostovanja izvan vlastite sredine, narodne sportske i druge priredbe... Dakle, iako su se najvećim dijelom izgubili klasični ekonomski, politički, društveni i religijski uvjeti za razvoj folklor, a u posljednjem ratu ta se situacija do kraja dramatizirala, narodna glazba, ples, književnost, likovna umjetnost i arhitektura će se sve više javljati u svakodnevnom životu”. (Ivančan, 1996.)

Upravo zahvaljujući takvoj novoj ulozi narodne umjetnosti i baštinskih sadržaja u društvu, i škola se prema njima mora postaviti na odgovarajući način. To u prvom redu podrazumijeva veću zastupljenost baštinskih sadržaja u nastavi i izvannastavnim aktivnostima, te holistički pristup navedenoj problematici kako bi učenička znanja bila trajnija i kvalitetnija.

Postavlja se pitanje na koji način se može značajno povećati zastupljenost baštinskih sadržaja u medijima kako bi takve teme bile što prisutnije u javnosti, kako bi se dodatno educiralo stanovništvo i pozitivno utjecalo na njihove stavove i promišljanja, a vezano za ugroženu baštinu Pokrčja.

Michael Kunczik i Astrid Zipfel (1998.:185) smatraju kako je funkcija masovnih medija dvojaka:

- mediji omogućavaju komunikaciju između skupina, odnosno elita koje sudjeluju u političkom životu, stvarajući fokusirano javno mišljenje

- selekcijom događaja ocijenjenih vrijednima da se objave, uvodnim novinarskim člancima, komentarima i ostalim, mediji zadaju teme koje mogu postati predmet javnih rasprava.

Pravo je pitanje koliko mediji u Pokrčju omogućuju komunikaciju među zainteresiranim skupinama, a vezano za zaštitu baštine, koliko smisleno i fokusirano stvaraju javno mišljenje o toj tematici te kakvu selekciju događaja rade: nameću li teme zaštite i promoviranja baštine kao društveno poželjno i prihvatljivo ponašanje.

U odgovoru na ta pitanja analizirali smo dostupne medije ali i putem ankete pokušali spoznati educiranost, stavove i razmišljanje urednika i novinara o baštini Pokrčja.

Mediji u Pokrčju

Za potrebe izrade ovog rada pregledavani su i analizirani dostupni tiskani i elektronički mediji koji “pokrivaju” područje Pokrčja. Na tom području izraziti je djeluju:

- Jedan dnevni list (Slobodna Dalmacija) s regionalnim stranicama (dnevno se objavljuju dvije stranice Šibensko-kninske županije), zatim dva tjedna lista (Šibenski list i Šibenski tjednik) te više povremenih lokalnih listova (najčešće župskih listova, poput Promine, Miljevaca, Siverića, Skradina ...) Ne bez utjecaja na području Pokrčja su i nacionalni mediji, dnevni listo-

vi Jutarnji list, Večernji list i 24 sata, zatim politički tjednik Globus i neka druga nacionalna izdanja.

- TV i radiostanice (Radio Šibenik, Radio Knin, Radio Drniš, Radio Kornati, TV Šibenik) te nacionalne TV i radiostanice.
- Novi mediji: više lokalnih i regionalnih portala
- Internetske stranice ustanova i institucija /županije, gradova, općina, župa, nacionalnih parkova...
- Internetske stranice turističkih ureda i nevladinih udruga

Uvidom u navedene medije, po načinu obrade i prezentacije tema o zaštiti baštine Pokrčja, dolazi se do zaključka da novinari i urednici medija, lokalnih i regionalnih, nedovoljno poznaju prirodnu i kulturnu baštinu porječja rijeke Krke pa samim tim i ne smatraju potrebnim znatnije promišljati, promatrati i pisati o problematici zaštite kao i promovirati vrijednosti baštine Pokrčja. To je razlog što je najčešći povod bavljenja medija baštinom Pokrčja upravo ekscesi (u pozitivnom i negativnom smislu). Važi to, još izraženije, za nacionalne medije, oni se u pravilu Pokrčjem bave samo kad je u pitanju neka afera.

Većina hrvatskih medija djeluje prema istom uzorku “kao i globalni svjetski mediji. Tržište, prihod, čitanost, gledanost i slušanost glavni su kriteriji ne zato da bi dokazali kvalitetu, već da bi time opravdali prodaju svog prostora oglasnim agencijama. Dakle, i u hrvatskim masovnim medijima susrećemo se s istim pojavama kao u svjetskim medijima. Nema bitnih razlika. Komercijalni mediji i u domaćem kulturnom stvaralaštvu traže one tiražne elemente koji su specifični za izvještavanje o komercijalnoj kulturi”. (Malović, 2003.)

Znači, o kulturi će se pisati, ali površno, i uglavnom samo kada je riječ o neprimjerenim pojavama, skandalima i aferama, jednako tako o baštini i njenom očuvanju. Kao po pravilu, u medijima je red “slučajeva” koji su vezani za baštinu Pokrčja, pa red pozitivnoga nastalog uglavnom na entuzijazmu “malih” ljudi koji su zaljubljeni u vrijednosti toga kraja i ulažu sve što imaju kako bi generacijama koje dolaze ostavili ono što su naslijedili od predaka.

Tako su jednom povod za pisanje praksa učestalih krađa kamenih pragova s napuštenih kuća, čime se uništava graditeljska baština, drugi put priča o volonterima koji ulažu veliko znanje, napor i vrijeme u zaštitu glazbenog naslijeđa. Slijedi opet skandalozan primjer uništenja ostavštine velikoga kipara Ivana Meštrovića u Drnišu, zatim pozitivan primjer obnove mlinica na Roškom slapu informacijom o posjetima poznatih iz svijeta glume, glazbe, politike i sl. Mogli bismo takve primjere redati unedogled, navoditi tekstove izišle u tiskanim medijima, na portalima ili izgovorene na nekom od radio ili TV programa. Činjenica je da u svemu izostaje smišljena i sustavna politika poticanja novinara i medija da posvete dužnu pažnju temama i pitanjima zaštite i promoviranja prirodne i kulturne baštine. To bi, u okviru svoje misije, bio legitiman posao ustanova (nacionalni

parkovi, muzeji, tijela gradske i županijske vlasti) i to ne na način da lobiranjem utječu, već da istinitim, dosljednim i profesionalnim informiranjem potiču novinare i medije da spoznaju važnost tih tema i o njima, kroz medijski prostor koji imaju, obavijeste zainteresiranu javnost. Zrcali se nedostatno poznavanje načina rada medija od potencijalno zainteresiranih. Stoga se sve svodi na inicijativu samih novinara ili urednika, na stihijsko i površno praćenje, od slučaja do slučaja, bez jasne i unaprijed smišljene strategije.

I u slučaju baštine Pokrčja, pokazuje se da nadležne institucije, od slučaja do slučaja i kada to “političkom pragmatizmu” zatreba, poprilično agresivno nastoje stvoriti vlastito ozračje u javnom mnijenju, “gurajući” svoju istinu i pokušavajući manipulirati činjenicama i istinama.

Za razliku od toga, pravilo bi bilo da se javno mnijenje doživljava kao izrazito važno okružje u kojem je potrebno svakodnevno aktivno djelovati i prilagođavati mu svoje postupke. Pritom je primarni cilj odnosa s javnošću, prije nego manipulacija javnim mnijenjem, prilagođavanje poslovanja i komuniciranja organizacije specifičnostima i očekivanjima javnosti. (Jugo, 2012.)

Kako bi stekli uvid u poznavanje baštine i vrijednosne sudove urednika i novinara, najprikladniji način nam se učinio provesti anketu temeljem pojedinačnih intervjua i anketnih pitanja. Na taj način smo anketirali 15 novinara i urednika, odnosno gotovo polovicu od ukupnog broja urednika i novinara koji djeluju na području Pokrčja. Pitanja su bila usmjerena na poznavanje i vrednovanje baštine Pokrčja, na njihove vrijednosne sudove o toj baštini te na spremnost bavljenja temama koje bi u konačnici za rezultat imale promoviranje i zaštitu te baštine.

Anketa koju smo proveli 2013. godine među novinarima i urednicima listova i radiostanica koji djeluju u medijima na području Pokrčja pokazuje:

Nepoznavanje i neprepoznavanje vrijednosti: Nematerijalna baština (u konkretnom anketnom pitanju ojkavica) prije nego što je proglašena zaštićenom od UNESCO-a nije smatrana osobitom vrijednosti. Gotovo dvije trećine anketiranih novinara i urednika “priznaje” da su iznenađeni proglašenjem ojkavice zaštićenom od UNESCO-a, da taj način pjevanja nisu smatrali nekom osobitom vrijednošću koja bi se trebala zaštititi. Slijedom toga nije joj se posvećivala pažnja, čak štoviše - praćena je s podsmijehom i omalovažavanjem. Više od polovine anketiranih novinara i urednika ojkavicu smatraju manje vrijednim glazbenim naslijeđem od, primjerice, klapskog pjevanja. Nakon proglašenja baštinom od UNESCO-a, posvećuje joj se znatno veća pažnja, novinari i urednici drukčije se odnose prema tom naslijeđu. Međutim, praćenje ojkavice u medijima i dalje je na razini površnih i rijetkih zapisa o manifestacijama, prigodnih tekstova o folklornim društvima i sl. Izostaje kvalitetno i stručno sagledavanje takvog načina tradicijskog pjevanja, njezina obrada i promoviranje kako bi se zaštitio, ali i na pravi način iskoristio u promotivne i turističke svrhe.

Zaključak

Baština Pokrčja nema adekvatan tretman u medijima koji imaju utjecaj na području Šibensko-kninske županije. Zanimljivo je utjecaj medija prema motivaciji mlađih generacija za učenje i nastavljanje tradicije na njihovu području. Mediji samo izuzetno i rijetko nameću teme koje bi provocirale i mijenjale još uvijek nedovoljnu uključenost baštine u turističku ponudu, ne upozoravaju dovoljno na pojave neprimjerene prezentacije i pogrešne komercijalizacije nematerijalne baštine.

Također, vidljivo je da izostaje smišljena politika ustanova vlasti i ustanova za zaštitu baštine prema novinarima, urednicima i medijima, a u svrhu zaštite i promoviranja baštine Pokrčja te podizanja nedovoljnih znanja i niske razine svijesti lokalnog stanovništva o vrijednostima i značaju nematerijalne baštine njihova kraja.

Nužnost je dodatnog educiranja novinara i urednika o važnosti pravilnog valoriziranja vrijednosti koje Pokrčje ima kako bi mediji ravnopravno uključivali predstavnike svih zainteresiranih (državne i stručne institucije, muzeji, neprofitne organizacije, udruge, lokalna uprava i lokalna zajednica) u promoviranje, zaštitu i planirano korištenje baštine radi daljnjeg očuvanja. Važan zadatak medija je stvarati javno mišljenje koje će pridonijeti zaštiti i maksimalnom smanjenju negativnih učinaka komercijalizacije baštine.

Literatura:

1. Bjelajac, Slobodan (2010.): Regionalna sociologija od makroregije do mikroregije, *Godišnjak Titius*, 3(3): 45-50
2. Cambi, Nenad; Glavičić, Miroslav; Maršić, Dražen; Miletić, Željko i Zaninović, Joško (2006.): *Amfiteatar u Burnumu: stanje istraživanja 2003.-2005.*, Šibenik: Nacionalni park Krka
3. Demo, Željko (2013.): Nekoliko misli i opažanja o pogrebnim običajima i pokapanju na groblju Drinovci – Greblje, u: Kapitanović, Vicko /ur./ (2013.): *Kultovi, mitovi i vjerovanja u Zagori*. Zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog 14. prosinca 2012. u Unešiću, Šibenik: Veleučilište; Split: Filozofski fakultet u Splitu i Kulturni sabor Zagore
4. Dobrota, S., Kušević, D. (2008.): Zavičajna baština Šibensko-kninske županije-refleksije u nastavi glazbene i likovne kulture, *Godišnjak Titius*, 1(1):259-272
5. Čačić-Kumpes, J./ur/(1999.): *Kultura, etničnost, identitet*, Zagreb: Institut za migracije i narodnosti, Jesenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo
6. Čaldarević, Ognjen (1987.): *Suvremeno društvo i urbanizacija*, Zagreb: Školska knjiga

7. Ivančan, I. (1996.): *Narodni plesni običaji u Hrvata*, Zagreb: Hrvatska matrica iseljenika, Institut za etnologiju i folkloristiku
8. Jugo, Damir (2012.): *Strategija odnosa s javnošću*, Zagreb: Profil
9. Krnčević, Karmen; Krnčević, Željko (1994.): *Bibliografija arheoloških radova šibenskog područja*, Šibenik: Gradska knjižnica "Juraj Šižgorić"
10. Kunczik, Michael, Zipfel, Astrid (2006.): *Odnosi s javnošću. Koncepti i teorije*, Zagreb: Fakultet političkih znanosti
11. Malović, Stjepan (2003.): *Novine*, Zagreb: Sveučilišna knjižara
12. Mendušić, M., Marguš, D. (2008.): *Zbornik radova sa znanstvenog skupa Miljevci u prošlosti (s pogledom u budućnost)*, Visovac-Drinovci: Miljevački sabor
13. Ministarstvo kulture RH(2011.): *Strategija zaštite, očuvanja i održivoga gospodarskog korištenja kulturne baštine Republike Hrvatske za razdoblje 2011.-2015.*, Zagreb
14. Pilić, Š. (2008.): *Uvodne napomene: O projektu i o Godišnjaku Titius, Godišnjak Titius*, 1(1):I-IV.
15. Senković, Ž. (2007.): Antropološki temelji odgoja, *Život i škola*, 53 (17): 62-69
16. Stevanović, M., Puh, E., Brajković, D.(1997.): *Odgoj u obitelji i školi*, Pula: Mara.
17. Zaninović, Nataša (2007.): *Arheološka topografija na prostoru NP Krka*, Zbornik radova, Šibenik: Javna ustanova NP Krka.
18. Živković, Zdravko (2007.): Tradicijsko graditeljstvo oko rijeke Krke, *Zbornik radova*, Šibenik: Javna ustanova NP Krka.

Miroslav Ivić

UDC: 930.85(497.5 Krka) : 316.774
Review paper

THE ROLE OF MEDIA IN THE PROTECTION AND PROMOTION OF POKRČJE HERITAGE

Abstract: *After representing material and non-material heritage of Pokrčje, the paper discusses the level of necessary protection in order to stop the devastation and destruction of the cultural and construction heritage and natural wealth of Pokrčje at the times of general commercialization and need for increasing use (i) of heritage for the purpose of tourism. The paper deals with the methods and ways of promotion of sustainable usage and heritage protection. Furthermore, it discusses recent ways of promotion of Pokrčje heritage. Special emphasises of the paper is put on the research of media influence on protection and promotion of Pokrčje heritage. With this aim, local and regional media are researched as well as the frequency of the topic of endangering and protection as well as sustainable usage and development of Pokrčje heritage.*

Keywords: *protection, heritage, promotion, media, press*